

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

De goede herder(s)

Er lijkt een rechtstreekse lijn te lopen van het herderschap van Christus naar de herders van de kerk. Hetzelfde zou je kunnen zeggen van de lijn die loopt van de motivatie voor Christus' werk; dienen, naar de mannen die dat als speciale opdracht hebben meegekregen: diakenen. Het valt ons misschien niet op, maar dienaar is een simpele vertaling van het uitheemse woord diaken. In dit artikel wil ik proberen na te gaan of dat goed is en wat voor gevolgen dat zou kunnen hebben voor ons gebruik van het woord herder in kerkelijke kringen. Een verhaal hoe dat zit met het woord dienen, laat ik dan graag open voor een volgende keer.

J. H. Kuiper ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven - J.H. Kuiper</i>	
De goede herder(s)	717
<i>Meditatief - A.J. Mol</i>	
Levenslang	721
<i>Wandelen met God - B. Luiten</i>	
Leven in Gods barmhartigheid	722
<i>Boekbespreking - H. Veldman</i>	
Temidden van zoveel beroering en beleving...	724
<i>Kerk en muziek - J. Smelik</i>	
...daer machmen pauzeren ofte ophouden...	725
<i>Meegelezen - T. Groenveld</i>	
Bidden tegen de lust	729
<i>Uit de kerken en Persberichten</i>	

Dit artikel is een voorstudie voor een reeks artikelen over gemeente en ambt op de website "Gemeente vandaag". Het is geschreven in het bewustzijn dat er in dit blad, de Reformatie, een gesprek gevoerd wordt over de pastorale taak van de gemeente. Pastor is het Latijnse woord voor herder. Zie de artikelen van dr. P.W. van der Kamp en de reactie daarop van dr. E.A. de Boer. Mijn artikel pakt een onderdeel van dat onderwerp op zonder voor een van beide visies te willen kiezen.

De Heer is mijn herder

Zowel in het oude als in het nieuwe testament leren we God kennen als de herder van zijn volk. Ik wil graag een aantal plaatsen met u langs gaan, zonder te streven naar volledigheid. De eerste tekst die bij de meeste mensen bovenkomt, is denk ik Psalm 23. Ik denk dat het bijna de bekendste psalm is, geschikt voor trouw- en rouwgelegenheden. Hij omvat heel het leven. Een lievelingspsalm voor velen. Heel opvallend, omdat de psalm beslist niet aangeeft dat alles goed komt.

Je hoeft maar aan je eigen leven terug te denken om dat te beseffen. De psalm noemt ook heel eerlijk de diepe dalen waar de schaduw

van de dood te voelen is. Hoezeer je ook in de eerste dagen van juli 2006 naar schaduw verlangt, naar deze schaduw beslist niet.

In deze psalm is er niemand tussen God en de dichter in. Hij, David, ervaart God zelf als herder. Voor zover mensen voorkomen in de psalm, dan als tegenstanders van hem. De man die als taak had herder te zijn van Israël, ene Saul, deed het tegendeel van wat van hem verwacht mocht worden. Hij bracht niet samen, maar joeg uiteen.

Iedere onderherder die deze psalm leest bij mensen, in de verschillende omstandigheden van hun leven, maakt dus meteen duidelijk dat God hem als het erop aan komt, helemaal niet nodig heeft. Hij wijst van zichzelf af naar de enige herder die niet teleurstelt. Dit is meer bedoeld als waarschuwing voor wie zichzelf onmisbaar acht in de kerk dan als goedpraten van slap pastoraat.

Je kunt nog wat nader kijken naar de daden van de herder. Stel, je oude moeder komt te overlijden en je zet op de rouwbrief: de Here is mijn herder, het ontbreekt mij aan niets. Ze is bijvoorbeeld wel langere tijd ziek geweest. Waar denk je dan aan? Ik noem een aantal mogelijke dingen:

- Er zijn weinig mensen die bewust sterven. Vaak gaan er een aantal dagen aan vooraf waarin mensen in coma liggen, zoals dat dan in de volksmond aangeduid wordt. Zijn ze bereikbaar? We gaan er wel van uit, omdat je vaak merkt dat rusteloze handen stil blijven liggen, zodra de bijbel opengaat en de klanken van bij voorkeur bekende gedeelten (Psalm 23 en zo) de oren bereiken. Maar dat laatste stukje van je aardse reis legt een mens alleen af. Zelf reageren op wat anderen zeggen, is vaak niet mogelijk. Juist dan spreekt die psalm aan: zelfs al ga ik door een dal van diepe duisternis... God zelf neemt de zorg over. Hij is de goede herder. Ook op het laatste stukje van je levensreis ben je niet alleen.
- Vooraf zijn er mensen geweest die gezorgd hebben. Het personeel van een verzorgings-tehuis of een verpleeghuis, de wijkzorg, de via een Persoons Gebonden Budget aange-trokken particuliere verpleegkundige (niet alleen maar weggelegd voor de rijkere onder ons). Daar kunnen mensen bij zijn die ook geloven. Dat is mooi. Dat is het grote voordeel van De Wijngaard, of een andere vestiging van de Accoladezorggroep. In veel gevallen krijg je iemand aan je bed die helemaal niet gelooft. Hun motivatie voor het werk? Soms kun je erover praten. Maar niemand van hen, ook niet in de Wijngaard, heeft een aanstelling van de kant van de kerk voor een taakomschrijving waarin het woord pastoraat (herderlijk werk) voorkomt. Toch ervaren we in hun vaak zeer gewaardeerde inzet de zorg van de Goede Herder

- Het is je moeder die ziek was. Als kind doe je dan wat je kunt. Er moet veel geregeld worden, er ligt veel extra huishoudelijk werk (was). Er is vooral nog veel gelegenheid om dingen te bespreken en indien nodig uit te praten. Je kunt je zorg als kind geven. Het is prachtig om dat te zien in het licht van Psalm 23: God zorgt als herder... door jou. Achteraf mag je dankbaar zijn dat je het hebt kunnen doen, al is er misschien veel blijven liggen in je eigen huishouding. Ik ga er uiteraard niet vanuit dat dit een vanzelfsprekende taak is voor (ongetrouwde) dochters.
- Van tijd tot tijd komt er iemand uit de kerk langs. Zij of hij moet niet te lang blijven, want dat is vermoeiend. Je kunt luisteren, Gods beloften laten klinken. Allemaal heel erg belangrijk. Soms wordt je apart bedankt in het dankwoord bij de begrafenis. Maar wat wij dan pastoraat noemen is maar een klein onderdeel van Gods pastoraat.

Psalm 23 is een belangrijke tekst uit de bijbel. Belangrijk voor en in ons pastoraat. Het houdt je nederig als pastor. Het rijmwerk van een door literatoren afgekraakte pastorale dichter (m/v) op een bloemenkaart doet soms meer dan je zorgvuldig uitgekozen en uitgelegde bijbelgedeelte. Het is bijna paradoxaal: als pastor gebruik je psalm 23 en je maakt daarmee in feite duidelijk dat God het ook wel zonder jou kan - en vaak doet.

Ezechiël 34; weg met die herders

In Psalm 23 is de les: wees bescheiden. Het oude testament kent fellere uitingen. Een daarvan is te vinden in Ezechiël 34. God constateert daarin twee dingen:

1. De herders van Israël hebben hun taak verzuimd en vooral aan zichzelf gedacht. Een karakterisering van de situatie voor de ballingschap (na de ballingschap is het net zo, zie Zacharia 11). De conclusie: weg met die herders.
2. De schapen van Israël hebben misbruik gemaakt van de situatie en zijn elkaar gaan verdringen. De sterkere hebben de zwakke aan de kant geduwd. De conclusie: God zelf moet tussen beide komen. Vergelijk ook Jesaja 59: God constateert dat er niemand is die echt helpt en dat de situatie van zijn volk nijpend is; daarom treedt Hijzelf voor de zijnen op. Ook dan is de situatie die van na de ballingschap.

De boodschap in Ezechiël 34: God komt zelf en stelt zijn knecht David aan als rechter. Zijn eigen zorg komt naar de schapen toe in de zorg van deze herder. Hij schuift de ontrouwe herders aan de kant om ruim baan te maken voor het echte pastoraat. Opvallend is dat Hij het ambt van de herders niet opheft, maar de vervullers van dat ambt wel aan de kant kan schuiven. Uit de verwijten

aan de slechte herders kun je dus veel leren voor het geval dat jezelf als herder geroepen bent. God is een God van vrede en vrede brengen is een taak van de herder.

Jezus is de goede herder

Op deze manier bereidt God in het oude testament de prachtige aanduiding van Christus' werk voor (zie Johannes 10) en past het toe op zichzelf. Hij laat zien dat het een kenmerk van de goede herder is, dat hij zijn leven inzet voor de schapen. Hij schermt het werk van de goede herder af tegen dat van de huurling, die het om het geld doet, of voor de eer... Hij is Gods knecht David uit Ezechiël 34.

Het is belangrijk te beseffen dat het pastoraat van Christus gaat over heel zijn werk als middeelaar. Hetzelfde geldt als bij Psalm 23: Hij kan zijn pastoraat uitoefenen via speciaal aangestelde onderherders, zoals wij dat noemen, maar net zo goed via anderen, binnen of buiten de kerk. Denk aan iemand die ziek is: die kan Christus ervaren als goede herder in de zorg van een arts, die misschien helemaal niet gelooft.

Het is belangrijk, omdat het bescheiden maakt; ik ben als ambtsdrager of werker in de kerk niet onmisbaar voor God. Het laatste wat ik moet doen, is hem voor de voeten lopen. Dat is de blijvende waarschuwing uit Ezechiël 34, die meeklinkt in de aanduiding van Christus zelf: Ik ben de goede herder.

Onderherders

In het kerkelijke spraakgebruik is het woord onderherder opgekomen. Het woord geeft het eigene van het ambt aan. Kerntekst hierbij is wel Handelingen 20: 28: *zorg voor uzelf en voor de hele kudde waarover de heilige Geest u als herders heeft aangesteld.*

Het is een woord voor de oudsten van Efeze. We hebben als kerken geleerd, dat dit niet een exclusieve opdracht is voor ouderlingen, maar dat het voor alle ambten in de kerk geldt. Je vindt dat terug in het bevestigingsformulier voor ouderlingen en diakenen, waar de inleiding wordt afgesloten met een verwijzing naar de voortdurende zorg van Christus, waarin hij herders aanstelt om zijn kudde te weiden. Daarna pas gaat het formulier uitweiden over de taak van ouderlingen en diakenen. De diaken is dus net zo goed herder als de ouderling. Heel opvallend in het formulier voor de bevestiging van missionaire dienaren des Woords: zijn zendingswerk ligt in het verlengde van het werk van de Goede herder, die zijn schapen bijeenbrengt uit alle volken. Er is dus voor hem geen spanning tussen missionair en pastoraal bezig zijn. Helaas voelt zijn thuisgemeente dat soms wel: er ligt zoveel pastoraal werk dat we aan de roeping naar buiten niet toekomen. Het is belangrijk om dat goed voor ogen te houden. Je bent dus herder door je eigen taak

uit te voeren: een diaken door diaken te zijn en een predikant door te doen wat bij dat ambt past. Opvallend is dat Paulus begint met te zeggen: zorg goed voor jezelf. Wie in zijn ambt zichzelf voorbijloopt, doet uiteindelijk de gemeente en Christus zelf tekort.

Mogelijke spraakverwarring

Hetzelfde woord wordt gebruikt voor het brede werk van de Drie-enige God en het veel smallere werk van mensen. Juist hier treedt vaak een verwarring op. Die ligt uiteraard niet aan God, maar het komt door de manier waarop wij als beperkte mensen met zijn openbaring omgaan. Soms kun je de indruk krijgen dat het menselijke pastoraat het enige kanaal is waarlangs de goede zorg van God naar ons toekomt. Dan vertel je je aan je ambt en je wekt verkeerde verwachtingen bij de schapen. De valkuil is dat je de brede inzet van Christus' werk versmalt tot wat wij pastoraat noemen. Dat is niet de bedoeling van de aanduiding van ambtsdragers als herder.

We weten dat het woord pastoraat verwijst naar Christus als de goede herder. We weten ook wat pastoraat is: de zorg voor de individuele gelovige, in zijn verhouding tot God. Ik bedoel dit niet als definitie (dan zou je veel meer moeten aanroeren), maar als korte aanduiding. Het mooie van die aanduiding is dat je dit werk in het verlengde ziet liggen van Christus' werk. Dat blijft volop staan.

Wat levert dit op? Het snelste is dat duidelijk te maken met een voorbeeld: een predikant krijgt op zijn kop omdat men vindt dat hij te weinig bezoeken brengt. In het verwijt klinkt Efeziërs 4: 11 door: hij is leraar, maar geen herder. Natuurlijk is het mogelijk dat hij zijn traktement beschouwt als een gelegenheid voor betaalde academische studie. Het is echter ook heel goed mogelijk dat hij zijn herderschap uiterst serieus opvat door werk te maken van zijn specifieke opdracht binnen de gemeente: goede preken houden. Je moet zijn herder zijn niet uitspelen tegenover zijn leraar zijn. Ik gebruik hier de woorden herder en leraar op de manier waarop ze in ons spraakgebruik voorkomen. Het is niet bedoeld als uitleg van herder en leraar in Efeziërs 4.

De pastorale gemeente

Hierdoor komt ook de pastorale gemeente in zicht. Iemand vatte dat in de titel van een boekje samen: schapen met het hart van een herder². Als geloven betekent dat we steeds meer op Christus gaan lijken. Zijn we daarmee allemaal herdertjes geworden? We hebben wel een duidelijke taak tegenover elkaar. Je kunt daarvoor beginnen bij Kaïn, die God een vraag stelt: moet ik soms waken over mijn broer? Het antwoord is zo vanzelfsprekend dat God het niet eens uitwerkt.

Christus zelf werkt de zorg voor elkaar wel uit in Matteüs 18. In dat hoofdstuk heeft het een spits naar de omgang met zonde. Dat treft ook in de rest van het nieuwe testament, als het gaat om het werk van oudsten. Je kunt dat samenvatten in twee woorden, die in de grondtekst samenvallen; vermanen en vertroosten. De Goede Herder is met zijn schapen op weg en Hij wil niet dat mensen achterblijven. Zo bezien is het pastorale aspect maar een deel van gemeentezijn. De gemeente van Christus is pastoraal, diaconaal verkondigt het evangelie en staat met beide benen in deze tijd¹. Niet iedereen heeft daarbij dezelfde mogelijkheden en dezelfde taak. Daar zit geleding in, verticaal en horizontaal.

Met horizontaal bedoel ik: er is meer in de gemeente dan pastoraat. Al is over alles de beschermende paraplu van de Goede Herder uitgebreid. Er is ook diaconaat. En de kerk moet 's zondags ook weer netjes zijn. Allemaal heel belangrijke diensten.

Er is ook verticaal een geleding. Dat moet niet uitgelegd worden in die zin dat je in de kerk promotie kunt maken; als je als pastoraal bezoeker je werk goed doet, word je misschien wel ouderling. En wie weet wat er daarna nog komt. Maar wel: ieder heeft zijn of haar eigen taak en mogelijkheden. Naast de vrijwilliger werkt de ambtsdrager en de beroepskracht.

Tenslotte

Dit artikel is geschreven uit de verwondering over het werk van de Goede Herder. En de verwondering dat Hij die zijn werk volmaakt doet, mij in al mijn beperkingen daarbij wil gebruiken. Mijn eerste opdracht daarbij is: Hem niet voor de voeten lopen. Mijn tweede: Hem dienen met mijn eigen specifieke mogelijkheden op de plaats waar Hij mij stelt. De catechismus noemt dat een ambt voor elke gelovige (zie zondag 49).

Ds. Jan Kuiper is productontwikkelaar bij het Steunpunt gemeenteopbouw

Noten:

1. De website 'gemeentevandaag' is de voortzetting van de cd-rom 'aan het werk in de kerk', die op zijn beurt weer een voortzetting is van de Infomap ambtsdragers, een wat prozaïsche benadering voor wat uitgegroeid is tot een verzameling van meer dan honderd artikelen. Voor meer informatie zie www.gemeentevandaag.nl
2. J.W.van Pelt, *De pastorale gemeente*, over schapen met het hart van een herder, Zoetermeer 2002.
3. Zie voor deze 4 functies van gemeentezijn het visiedocument verbonden in Christus op de website www.gemeentevandaag.nl en op de website www.steunpuntgemeenteopbouw.nl

KERNREDACTIE:

Dr. E.A. de Boer,
Prof. Dr. B. Kamphuis

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Drs. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma,
Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten,
Drs. K. de Vries, J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, Drs. E. Brink, J.M. de Jong,
Ds. G. Riemer, Dr. J. Smelik,
Drs. H. Veldman

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum

Technische realisatie:

Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,50 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-

nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom
verkrijgbaar bij de Chr. Blinden-
bibliotheek voor blinden en slecht-
zienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Levenslang

Spreuken 3:3

Mogen liefde en trouw je nooit verlaten...

A. J. Mol ■

Trouwtekst

Jonge mensen met trouwplannen zijn tegenwoordig aardig mondig. Daar is niks mis mee. Ze speuren in de bijbel naar een aansprekende trouwtekst en melden dat. Het is niet zo eenvoudig om een tekst te vinden die de jongelui passend vinden en waar de dominee mee uit de voeten kan. Hij wil ook wel eens een uitdaging aan: een pittige, niet voor de hand liggende tekst. Over bovenstaande tekst had ik meermalen geprekeet toen er weer een vraag naar me toekwam van een paar dat met deze tekst wilde 'trouwen'. Gekscherend zei ik: dat is een makkie, ik schrap de namen van het vorige stel door en ik heb mijn preek gereed.

Alle gekheid op een stokje: het is een geweldige tekst, bepaald niet alleen voor mensen die in het huwelijk treden.

Mogen liefde en trouw je nooit verlaten!

Je geeft die woorden door, je dringt aan, je spreekt met klem: Gods Woord dringt aan op levenslange trouw. Daarvoor moet je in de leer gaan bij God, zie v. 1-8 uit dit hoofdstuk.

Stiekem zou je 20, 30 jaar verder willen kijken: hoe liefdevol en trouw zijn die twee?

Trouw alom

Er zijn voor de ander, ook als het moeilijk ligt, dat is de vereiste trouw. Dat geldt gehuwden, dat gaat op in een gezin, in familiekring. Trouw is waardevol bij vrienden en wordt gevraagd van een werkgever evenals van werknemers. Je kunt in al die situaties wel verschillen aanwijzen, maar het gaat erom dat ze op je aan kunnen wanneer de ander in de kreukels ligt. We zeggen toch dat vriendschap zich bewijst in dagen van zware tegenslagen. In moeiten kan het mooiste uit de mens komen, wanneer hij trouw wil zijn. Wat gebeuren er mooie dingen tussen mensen. Trouw kost ook wat, inspanning, tijd, offers. Maar levert ook geweldige dingen op: de relatie verdiept zich. Je hebt echt wat aan elkaar. En bovendien ontvang je waardering van God en mensen (v. 4)

Zichtbare trouw

Laat ik weer terugkeren bij mijn stelletje dat het helemaal ziet zitten met elkaar. Koerende duiven zijn er niets bij vergeleken. Hun ogen spreken van liefde en trouw.

Dan is de wens van Spreuken tegelijk een gebed. Here God in de hemel: laat dit stel in liefde en trouw hun leven met elkaar willen delen, zodat ze met genoeg levenslang hebben.

Liefde en trouw kunnen als een dubbel sieraad om de hals gehangen worden: het wondere koppel wordt aan ieder getoond. Ze showen ermee: wij hebben elkaar lief en we hebben elkaar trouw beloofd. Trouwe liefde en liefdevolle trouw, schitterend, als parels om de hals. De omgeving geniet volop mee.

Diepe trouw

Als een boom in volle bloei staat, weet je dat de wortels in orde zijn. Het duo liefde en trouw glanst om de hals terwijl ze diep in het hart geworteld zijn. Schrijf ze in je hart.

Je diepste gevoelens en motieven worden aangestuurd door trouw en liefde voor die ander. Je bent er voor die ander. Je geeft je gaven aan je metgezel. Als je plannen maakt, diep verdriet hebt, is je levenspartner daarbij. Je jawoord kan niet alleen bouwen op momenten van verliefdheid, maar moet het hebben van trouw, volhouden. Ja, ik ben erbij in kwade dagen: ziekte kan zwaar drukken; werkloosheid kan de spanning doen oplopen; die nare eigenschappen van mijn man worden steeds sterker; wat is mijn vrouw toch irritant als het gaat over geldbesteding...

Trouwe God, geef mij trouw, diep in mijn hart. Leer mij steeds lief te hebben, steeds opnieuw, met hartelijke liefde.

Wat zijn we dan een rijk stel, een prachtig duo, een heerlijk koppel.

Ds. A.J. Mol is predikant van de Gereformeerde Kerk te Enschede-Noord

Leven in Gods barmhartigheid

wandelen met God

Waar denk je aan, als je 'barmhartigheid' hoort?

B. Luiten ■

Baarmoeder

Barmhartigheid van God heeft een breed spectrum aan betekenissen. Hij ontfermt Zich over wie Hem vrezen. Hij vergeeft veelvuldig. Hij verschaft hulp in nood en troost in verdriet. Dat is veel.

Toch is daar nog meer over te zeggen.

Want het typische woord voor 'barmhartigheid' in de Hebreeuwse taal heeft iets eigenaardigs, dat in de vertaling niet meekomt.

Het is namelijk afgeleid van het woord, dat 'baarmoeder' betekent. Niet op afstand, maar rechtstreeks.

Bij wijze van vergelijking een voorbeeld. Stel, dat een zorgzame vrouw zich ontfermt over iemand die hulp nodig heeft. Wij kunnen dan zeggen, als we haar bezig zien, dat die ander wordt 'bemoederd'. In dat werkwoord zit het woord 'moeder', je herkent dat meteen.

'Bemoederen' is zoiets als 'doen als een moeder'. Dit is een woordcombinatie in onze eigen taal, niet te vertalen.

Zo kan ook iemand 'bevoogdend' optreden, als hij te kort doet aan andermans verantwoordelijkheden. Iedereen hoort daarin het woord 'voogd'. Dat is een rechtstreekse verbinding. Welnu, op soortgelijke wijze hoorde een jood in het woord 'barmhartigheid' het (kortere) woord voor 'baarmoeder'.

Hij draagt ons dag aan dag

Dat betekent, dat 'barmhartigheid' ons verwijst naar het meest innerlijke van God. *Daar geeft Hij ons een plek.* Zoals een zwangere vrouw haar kind draagt, negen maanden lang, zo mogen wij opgenomen zijn in Gods binnenste, ons leven lang, tijdelijk en eeuwig.

Dat is om stil van te worden...

Dit gaat veel verder dan wat wij af en toe bedenken of vragen. Hulp kan nodig zijn, maar dat is soms tijdelijk. Troost idem dito. Zo kan barmhartigheid voor ons gevoel iets krijgen van een 'Eerste Hulp bij Ongelukken'. Is het ongeluk voorbij, dan zijn we er minder afhankelijk van.

Op die manier voelen we niet aan wat God geeft, en hoeveel Hij daarin voor ons betekent. *Hij draagt ons dag aan dag.* Hij schenkt ons zijn

teerste liefde, als een moeder. Hij laat ons de warmte voelen van zijn hart, als een vader. Niet bij wijze van uitschieters, maar als uitgangspunt en ruimte van ons bestaan.

Hij laat ons dat weten door zijn Geest. De Geest die de diepten van God kent en doorzoekt, Hij maakt die diepten ons bekend (1Kor. 2:10).

Machtige handen achter en voor

De baarmoeder komt ter sprake in Psalm 139: *'U was het die mijn nieren vormde, die mij weefde in de buik van mijn moeder. Ik loof u om het ontzaglijke wonder van mijn bestaan.'*

Een geliefd lied om te zingen bij de geboorte van een kind. En terecht. Als we maar bedenken, dat dit het lied is van een volwassen man, die veel heeft meegemaakt en zich verbaast over Gods nabijheid daarin. Daarover gaat het! *'Heer, u kent mij, U doorgrondt mij, u weet het als ik zit of sta, u doorziet van verre mijn gedachten.'*

Dat is heel wonderlijk. Net zo wonderlijk als in de moederschoot, daar is dit begonnen.

'U omsluit mij, van achter en van voren, u legt uw hand op mij.'

Gods machtige hand is rondom mij, net zoals de moederschoot om mij heen was. Dat is de vergelijking, nu vanuit het volle leven met zijn wel en wee. De moederschoot werd verlaten, maar in Gods hand is mijn leven nog zo als daar tijdens mijn prille begin.

Zoals ik was in de baarmoeder, zo blijft mijn leven in de barmhartigheid van God. Ook al zou ik hoog opstijgen of diep neerdalen of gaan voorbij de verste zee.

Het veiligste plekje op aarde

God gaat er in dit spreken kennelijk van uit, dat de baarmoeder de meest veilige plek op aarde is, in warmte en geborgenheid.

Zou ooit een moeder haar kind geweld aan doen?

Ja dus, dat gebeurt. Toch hebben wij van God dat niet te vrezen. Hij maakt waar hoe een moeder en een vader behoren te zijn.

Het kwaad van abortus provocatus komt in een

nieuw licht hierdoor. Niet alleen wordt hierdoor het ongeboren leven aangetast dat God schenkt. Maar ook wordt de waarde en de betekenis van de baarmoeder aangetast, waarin God een spiegel legt van Zichzelf, van zijn teerste liefde.

Zodat ieder aan het denken wordt gezet, ook zij die nooit een abortus zouden laten plegen, maar wel ten aanzien van het vrouwenlichaam voornamelijk door begeerten worden aangestuurd. Tijd voor eerherstel? *Om het beeld van God te zien?*

De moederschoot is in Gods ogen een verheven lichaamsdeel, waardevol, veilig, temidden van alle geweld en liefdeloosheid op aarde. Hij noemt zijn eigen innerlijke ontferming daarnaar. Daarmee verdraagt zich niet allerlei goedkoop gerommel in diezelfde moederschoot. De liefde en de trouw binnen het huwelijk zijn nodig om veilig te houden wat God als veilig heeft bedoeld.

Ontferming zonder grenzen

In de tijd van Jeremia werd Jeruzalem ingenomen en verwoest. Velen vonden de dood, anderen werden weggevoerd. Slechts de puinhopen bleven over. In die tijd schreef hij zijn Klaagliederen.

Temidden van al dat verdriet staat ineens, als een juweel van een tekst:

'Genadig is de Heer: wij zijn nog in leven! Zijn ontferming kent geen grenzen' (3:22). Vroeger stond daar: 'zijn barmhartigheden houden niet op.'

Daar staat dus weer datzelfde woord in de grondtaal. Nu afgezet tegen al dat geweld en die uitzichtloze ruïnes. Wat er ook afgebroken is, niet de barmhartigheid van God om Jeremia heen. Gods almachtige handen omvatten hem, van voren en van achter, als in de moederschoot. Zo bewaart God ieder die Hem vreest. *'Ik beseft: mijn enig bezit is de Heer, al mijn hoop is op hem gevestigd'* (3:24). Als alles wegvalt, blijft de Heer over. Hij is er en Hij zal er zijn. Het doet me denken aan de eerste vraag bij de doop, waarin verteld wordt hoe het kleine kind onderworpen zal blijken te zijn aan *alle* gevolgen van de zonde. Al het leed dat de wereld treft, kan ook onze kinderen overkomen. Een diepe belijdenis wordt daarin van de ouders gevraagd. Om meteen daar achteraan te mogen zeggen, dat diezelfde kinderen in Jezus heilig zijn. Kostbaar eigendom van God, in leven en in sterven, in gezondheid en ziekte, in voor- en tegenspoed.

Gods barmhartigheid als de veiligheid om hen heen.

Elke dag is die opnieuw tegen alles bestand.

Leven op aarde, en tegelijk geborgen zijn in het diepe innerlijk van God.

Ontferming zonder grenzen.

uit de kerken

Emmeloord - jubileum: ds. P.L. Voorberg gedenkt deze maand dat hij vijftientig jaar predikant is. Zijn standplaats(en) waren Waardhuizen c.a. (1981), Rouveen (1987) en is nu Emmeloord (1994).

Ermelo - beroep aangenomen: P.F. de Boer te Staphorst

OPNIEUW VERKRIJGBAAR: DOOPKAARTEN

met passende bijbelteksten
in luxe uitvoering

Verkrijgbaar bij:
Scholma Druk, Postbus 7, 9780 AA Bedum
tel. 050 3013636,
email: secretariaat@scholma.nl

Temidden van zoveel beroering en beleving...

boekbespreking

Waarom heeft de kerk, de christen, vandaag grote behoefte? Aan vastheid? Aan een helder omschreven overtuiging? Och, zeggen velen, is dat nu het ware?

H. Veldman ■

Veel christenen zijn zó geboeid door de hedendaagse cultuur dat ze 'het oude gebouw' van de gereformeerde leer vervangen hebben door de relaxte sfeer van de belevingscultuur. Een cultuur die men graag als kenmerkend ziet voor gezond christen-zijn.

Immers, we zijn van de *leer* een beetje moe, we storten ons nu graag in de *beleving*. Het schijnt zo te zijn dat je daar niet moe van wordt... Dat blijft enerverend. Daar verlang je steeds weer naar!

De tijd ligt achter ons dat gereformeerde christenen de *Heidelbergse Catechismus* uit het hoofd kenden. Wie doet dat nou: 52 zondagen memoriseren? Die tijd ligt dus achter ons... Of toch niet?

Welke tijd ligt vóór ons? Beseffen we in welke tijd we leven? Hoe er vandaag op postmoderne wijze met Gods waarheid wordt omgegaan? Hoe betrekkelijk is niet al ons denken en geloven? Hoe gauw raken we niet van de wijs door een religieuze cultuur die in de liturgie weinig plaats meer heeft voor de preek, laat staan voor de catechismus. Wie heeft nog de moed te praten over één van 'de drie formulieren van eenheid'?

Als we ons vandaag zorgen maken over het oprukkende subjectivisme in de kerk, weten we dan ook maar al te goed hoe dat subjectivisme zich hult in zowel de religieuze sferen van het *beleven* als van het *leren*. In de kern zijn die twee identiek: de gelovende mens bepaalt zelf wat hij beleeft en evenzo wat hij wil geloven. En zo zoekt hij zijn weg in een uitgestrekt oerwoud aan meningen en stromingen.

En dan ligt de gedachte voor de hand: wat heb ik nou aan een catechismus van zo'n 450 jaar geleden? Dat is toch 'gestolde godsdienstigheid'? Daar is de beleving ver te zoeken...

Maar juist daar hebben we een groot misverstand te pakken. Want, de *Heidelbergse Catechismus* is een belevingsboekje van het zuiverste soort! Daar wordt de beleving echter *niet* gezocht in de (gelovige) mens, maar buiten hem zelf, in Christus! Dat is onze enige troost! Maar er is nog veel meer te zeggen. De *Heidelbergse Catechismus* heeft zijn waarde getoond in zijn eigen historische context. De jaren 60 van de 16de eeuw telde heel veel geestelijke stromingen die allen concurrerend stonden tegenover de kerken van de Reformatie. Stromingen die niet alleen andere 'accenten' legden, maar vooral een verkeerde leer voorstonden. We denken naast 'Rome' en de moeilijkheden met de Lutheranen met name aan de

diverse doperse richtingen, de geestdrijvers, de mensen van 'het inwendig woord', de vrijdenkers in al hun sektarische eigenaardigheden. Temidden van zoveel beroering en beleving kwam een gereformeerde (!) catechismus tot stand in Heidelberg. Niks geen 'gestolde religiositeit' van oude of zelfs verouderde datum. De boodschap van Zacharias Ursinus (en Caspar Olevianus en andere medewerkers aan de catechismus) bevatte heldere antwoorden op de geestelijke crises van die tijd. Ze boden houvast, troost, overtuiging! Ook voor onze tijd. En vooral omdat deze catechismus zo helder de Schrift nasprekt is de actualiteit - ook voor ons - groot! En over de houdbaarheidsdatum hoeven we ons helemaal geen zorgen te maken.

Over 'deze beste catechismus ooit' verscheen onlangs een goed gecomponeerd boek, waarin zes kerkhistorici hun licht laten schijnen over de volgende onderwerpen: de reformatie in Duitsland, de totstandkoming van de catechismus; de mensen die daarin een bijdrage hebben geleverd. Maar ook wordt de theologie van de catechismus besproken en gaat men de invoering ervan na in Nederland. Tevens wordt de prediking en het onderwijs uit dit troostboek historisch belicht, waarbij de actualiteit van de HC in een laatste hoofdstuk wordt aangegeven.

De auteurs komen uit de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Hervormde Kerk (al of niet PKN) en de Gereformeerde Gemeenten.

We bevelen dit waardevolle boek van harte aan, met name voor allen die de hier beschreven catechismus willen leren kennen in de actuele discussies over dit formulier van kerkelijke eenheid.

N.a.v.: W. van 't Spijker, C.Th. Boerke, M. Golverdingen, T.M. Hofman, W.J. op 't Hof, W. Verboom, *Het troostboek van de kerk. Over de Heidelbergse Catechismus*. Uitgeverij Den Hertog, Houten, 2005. ISBN: 90 331 1935 8. Omvang 309 pp.; rijk geïllustreerd. Prijs € 28,90.

Drs. H. Veldman is kerkhistoricus en woont te Zuidhorn

...daer machmen pauseren ofte ophouden...

kerk en muziek

Hoewel in de vorige eeuw in toenemende mate gezangen toegevoegd zijn aan het liedrepertoire dat in de kerkdiensten gebruikt wordt, worden de Geneefse psalmen (gelukkig) nog steeds volop gezongen. Je zou zelfs kunnen zeggen dat we de laatste decennia méér psalmen zijn gaan zingen. Dat wil zeggen: er worden vaker hele psalmen of afgesloten gedeelten van psalmen gezongen. De praktijk van het versjes-zingen bestaat in diverse plaatsen nog wel, maar je kunt dankbaar constateren dat dit gebruik op zijn retour is.

J. Smelik ■

Het zingen van volledige psalmen (of afgesloten gedeelten daarvan) is geen twintigste-eeuwse nieuwigheid. Integendeel: een dergelijk gebruik komen we al tegen in de liturgische praktijk die Calvijn kende. In dit artikel wil ik ingaan op het liturgisch gebruik van de psalmen zoals die in het zestiende-eeuwse Genève bestaan heeft.

Nu is het aardige dat we in Nederland sporen van dat gebruik tot in de 20ste eeuw in de psalmboekjes tegenkwamen. Degenen die nog uit de Statenberijming 1773 gezongen hebben, zullen zich namelijk vast wel herinneren dat tussen de psalmverzen regelmatig het woord 'Pauze' aangegeven stond. Deze 'pauze'-plaatsen zijn onlosmakelijk verbonden met de wijze waarop de psalmen in Genève gebruikt werden.

Zoals algemeen bekend is, publiceerde Petrus Datheen in 1566 *De Psalmen Davids*, een Nederlandse vertaling van het Geneefse psalter. Hij was van oordeel dat de band met de Franse zusterkerken goed tot uiting kwam wanneer in de Nederlanden hetzelfde psalter gebruikt zou worden. In de voorrede schreef hij: "*dewyle dat wy met den Evangelischen kercken in Vranckryck, in der leere, ende ceremonien een-drachtigh sijn, so hebbe ick van herten begeert, dat wy in den sangh der Psalmen, hen oock mochten ghelyck sijn.*"

Op diverse plaatsen in de berijming heeft Datheen het woord 'pauze' geplaatst. Ook treft men dikwijls twee- of driemaal drie sterretjes aan tussen de psalmverzen, die eveneens betekenen dat er op die plaats gepauzeerd wordt. Op afbeelding 1 ziet u twee pagina's met psalm 9 uit Datheens psalmboek uit 1566. Op de linkerpagina treft u het woord 'pauze' aan, terwijl op de rechterpagina tweemaal drie sterretjes staan.

Wat verder opvalt, is dat de psalmverzen niet genummerd zijn. Binnen de hedendaagse litur-

gische praktijk is een versnummering onmisbaar, maar dat lag blijkbaar anders in de 16de eeuw. De afwezigheid van een versnummering en de aanwezigheid van 'pauzen' passen in een uitvoeringspraktijk waarbij men geen losse psalmversjes zingt, maar hele psalmen of aaneengesloten gedeelten van psalmen.

De Geneefse praktijk

En dat was het geval in de Franse gereformeerde kerken uit de zestiende eeuw. Wanneer we Datheens berijming naast het oorspronkelijke Geneefse psalter leggen, dan kan vastgesteld worden dat Datheen het Franse psalter zeer nauwgezet nagevolgd heeft. Dat blijkt onder meer uit het gegeven dat hij de Franse tekst doorgaans letterlijk vertaalde en dat hij de halve strofen waarmee verschillende psalmen afsloten, niet completeerde tot een hele strofe zoals bijvoorbeeld wel door Jan Utenhove gedaan werd.¹⁾ Zijn welhaast slaafse

Afb. 1: Psalm 9 uit Datheens psalmboek 1566 (facs. W. Spijker & J.N. IJkel 1992)

navolging blijkt ook uit het feit dat Datheen uit het Geneefse psalter de ‘pauzen’ overnam, of die nu aangegeven werden door het woord ‘pause’ of door sterretjes (zie afbeelding 2). Wie dus zoekt naar de oorsprong van de ‘pauzen’ moet terug naar Genève. Elders ben ik al eens nader ingegaan op het gegeven dat Calvijn het psalmboek als één geheel beschouwde en vanuit die optiek ook alle 150 psalmen een plek in de kerkdiensten wilde geven.²⁾ Waarschijnlijk was dat een reden waarom de Geneefse predikanten tezamen met Louis Bourgeois aan de Geneefse raad op 11 mei 1546 voorstelden om een rooster te maken waarop aangegeven stond welke psalmen in welke dienst gezongen moesten worden.

De vroegst bewaard gebleven tabel is afkomstig uit een van de exemplaren van de *Pseaumes cinquante de David* uit 1549. Daarin stond een ‘Table pour les Pseaumes selon l’ordre qu’on les chante en l’Eglise de Genève, tant le dimanche au matin et au soir, que le Mercredi jour des Prières’. Het betreft een rooster dat 17 weken omvatte en waarop aangegeven stond welke psalmen in de dienst van zondagmorgen, zondagavond en ’s woensdags gezongen werden. Elk van de vijftig psalmen die toen gereed waren, werden jaarlijks dus zo’n drie keer gezongen in de kerkdiensten. Een soortgelijke tabel werd gepubliceerd in *Octantetrois pseaumes de David* uit 1553, waarin de 83 psalmen, die op dat moment gereed waren, verdeeld waren over 28 weken.

Rooster 1562

Vermoedelijk heeft dit rooster gefunctioneerd tot 1562. In dat jaar kwam het volledige psalter gereed en werd een nieuwe rooster opgesteld, waarop alle 150 psalmen ondergebracht zijn. Evenals voorgaande roosters gaat dit rooster uit van drie kerkdiensten in de week: twee op zondag en één op woensdag. Nieuw is wel dat de

tabel uit 1562 (zie afbeelding 3 op blz. 728) nauwkeuriger aangeeft op welke momenten in de dienst de psalmen gezongen worden: nadat de klok voor de tweede keer geluid is (‘après le second coup de la cloche’), voor en na de preek (‘avant et après le sermon’).

Het rooster uit 1562 omvat 25 weken, hetgeen betekent dat elke psalm jaarlijks twee keer gezongen werd. Gemiddeld zong men per dienst circa 18 strofen, dus zo’n 36 strofen per zondag en 54 per week. Op de drie momenten in de dienst werd niet altijd een gelijk aantal strofen gezongen. Dat varieerde: de ene keer zong men 6 verzen achter elkaar, een andere keer wel 12 of meer. Aan het begin van de dienst, nadat de klok voor de tweede maal had geluid, stonden - meer incidenteel - ook wel 20 tot 27 coupletten op het rooster.

Niet alle psalmen konden in één keer gezongen worden. 24 psalmen zijn in twee of meer delen gesplitst: 9, 18, 22, 31, 33, 35, 37, 38, 44, 68, 69, 71, 73, 78, 80, 81, 89, 102, 104, 105, 107, 108, 118 en 119. Daar waar de psalm onderbroken werd, werd in het psalmboek tussen de coupletten het woord ‘Pause’ geschreven.

In de Franse psalmen treffen we nog een andere markeringswijze aan, namelijk het gebruik van twee- of driemaal drie sterretjes. Dit komen we onder meer tegen in psalmen uit de categorie ‘avant et après le sermon’. Het ligt voor de hand dat de sterretjesmarkering daar gebruikt werd om aan te geven waar de psalm onderbroken werd voor de preek. In deze rubriek stonden ook regelmatig twee (kortere) psalmen op het rooster. In de eerste week werd in de zondagavonddienst ‘avant et après le sermon’ de psalmen 1 en 15 gezongen. Dat zal inhouden dat psalm 1 voor de preek en psalm 15 na de preek werd gezongen. De markering door middel van sterretjes komen we echter ook tegen in psalmen die aan het begin van de dienst gezongen worden. Wanneer dan één psalm op het rooster staat, treffen we in die psalm (meestal na drie, vier of vijf coupletten) ook sterretjes aan. Op deze plaatsen zal het zingen van de psalm dus ook onderbroken zijn, maar het is mij voornamelijk onduidelijk waartoe een pauze werd ingelast.

Opvallend aan de tabellen is dat een psalm die niet op één moment in de dienst in zijn geheel gezongen kon worden, niet elders in dezelfde dienst aan bod kwam. Het vervolg van de psalm kwam dan in een volgende dienst aan de beurt, maar nadrukkelijk wel op hetzelfde moment in de dienst. Bijvoorbeeld: psalm 31 vers 1 tot en met 8 werd in de derde week op zondagmorgen gezongen ‘après le second coup de la cloche’. Het vervolg van deze psalm werd in de dienst van zondagavond gezongen, eveneens op het moment nadat de klok voor de tweede keer geslagen had. Psalm 119 werd in 11 gedeelten gezongen, maar alle elf gedeelten hadden uitsluitend aan het begin van de dien-

Afb. 2: Gedeelte uit psalm 78 uit La Forme des Prières 1562 (Facs. van P. Pidoux 1986)

sten een plek. Op soortgelijke wijze werden bijvoorbeeld de psalmen 33, 73, 118 alleen gezongen rondom de preek.

Dit gegeven doet vermoeden dat men de psalmen niet willekeurig ergens op het rooster geplaatst heeft, maar dat over de plaatsing nagedacht is. Dat blijkt ook wel uit het feit dat men bij de roosterindeling de psalmen 1-150 slechts globaal successievelijk afgewerkte: in de eerste negen weken van het rooster komen de psalmen 1 tot 50 aan bod, terwijl de laatste vijftig psalmen in de laatste tien weken een plek hebben gekregen. Maar het rooster begint bijvoorbeeld met psalm 6 en eindigt met psalm 65. In week 22 werd 's woensdag vóór de preek psalm 143 gezongen en na de preek psalm 95. En zo zijn er veel voorbeelden te noemen die erop duiden dat er (inhoudelijke) redenen ten grondslag lagen aan de psalmverdeling. Dit wordt met zoveel woorden bevestigd in een korte introductie op het rooster in *Pseaumes octantetrois de David* uit 1556. Daar lezen we dat de woensdag bestemd is voor de plechtige gebeden en dat men daarom voor deze diensten psalmen gekozen heeft waarin God nadrukkelijk gebeden en gesmeekt wordt.³⁾ Voor de zondag reserveerde men psalmen die God en zijn werken loven en verheerlijken.⁴⁾ Welke inhoudelijke redenen er verder aan de indeling ten grondslag lagen, zou nog eens nader onderzocht moeten worden.

Buiten Genève

De 'pauzen' in de berijmde psalmen die of met het woord 'pause' of door middel van sterretjes aangeduid werden, hingen dus onlosmakelijk samen met de tabellen die in Genève gebruikt werden.

Datheen had in zijn kerkboek echter niet het Geneefse psalmrooster opgenomen, zodat de 'pauzen' eigenlijk wat in de lucht hingen. In de druk van Datheens psalmboek die in 1566 te Heidelberg verscheen, werden het woord 'pauze' en de sterretjes niet verklaard. Dat gebeurde wel in de uitgave die een jaar later in Rouaen gedrukt werd. De drukker eindigt zijn voorrede daar met de opmerking: "*Voorts so laten wy den Christelicken Sanger ofte Leser weten, dat waer wy dry sterrekens geset hebben also, ***, dat is so vele als ofte Pause stonde daer machmen pauseren ofte ophouden.*"⁵⁾

Mogelijk is deze mededeling oorzaak van het latere misverstand dat Datheen, dan wel de drukker van zijn psalmboek, de pauzen in de psalmen zou hebben aangebracht. In 1763 schreef Johannes Eusebius Voet in de voorrede op een nieuwe berijming die onder zijn leiding door een Genootschap van Godgeleerden, Taalen Dichtminnaars was gemaakt, dat één van de uitgangspunten was: "*de verdeling dezer gezangen in pauzen en verzen, zo als die door Datheen gemaakt was, schoon daar vele in konde verbeterd worden, te volgen.*"⁶⁾

Zoals we gezien hebben, heeft Datheen echter de pauze-indeling niet zelf verzonnen maar

overgenomen uit de Franse uitgave van het psalter. Het onderscheid tussen het woord 'pauze' en de markering door middel van sterretjes, dat in de oorspronkelijke Franse uitgave relevant was (zie hierboven), verdween op den duur wel in de Nederlandse psalmboeken. In veel uitgaven werden geen sterretjes meer gebruikt maar uitsluitend het woord 'pauze'.

Psalmroosters zijn in de Lage Landen dus niet gebruikt. Wel zong men in veel kerken de psalmen in volgorde: men begon bij psalm 1, eindigde bij psalm 150 en begon dan weer bij de eerste psalm. Hierbij heeft men de aangegeven 'pauzen' in het psalmboek gebruikt om de psalmen op te splitsen. Maar anders dan in Genève vervolgde men de psalm op het volgende moment (in dezelfde dienst of aan het begin van de volgende) dat er weer gezongen moest worden.

In andere kerken ging men ertoe over om psalmen te kiezen die bij de preek paste. Zo bepaalde de kerkenordening (1608) van Oude-water dat "*de psalmen die men na de predycatie singen sal, sullen met den text overeencommen*"⁷⁾. Het blijft hier wel onduidelijk of men dus 'versjes bij de preek' zong, zoals in latere eeuwen algemeen gebruikelijk werd. Deze praktijk kan in de zestiende eeuw al wel bestaan hebben, temeer omdat er ook uitgaven van psalmboekjes verschenen waarin de strofen genummerd waren. Zo heeft Marnix van St. Aldegonde in zijn psalmberijming die in 1580 verscheen, niet alleen de pauze-indeling in de psalmen aangegeven door middel van het woord 'pause' of door sterretjes, maar heeft hij bovendien de strofen genummerd. In zijn berijming zien we trouwens ook het gebruik om de pauzes te nummeren (1. Pauze, 2. Pauze et cetera). Het zingen van psalmen die met 'den text overeencommen' kan ook betekend hebben dat men wel hele psalmen zong of aaneengesloten gedeelten daarvan, zoals in Genève. In het laatste geval zullen de aangegeven 'pauzen' gefunctioneerd hebben.

De 'pauzen' hebben ook in de 18de eeuw nog veelvuldig gefungeerd en stonden niet als ongebruikte rudimenten uit Datheens eerste kerkboek nog in de psalmboeken. Zou dat laatste wel het geval geweest zijn, dan had het voor de hand gelegen wanneer ze bij het verschijnen van de Statenberijming 1773 eruit gehaald waren. Dat is echter niet gebeurd. Integendeel, in de Statenberijming werd de pauze-indeling ongewijzigd overgenomen, waarbij eveneens de coupletaantallen van de psalmen overeenkwamen met die uit Datheens berijming. En één van de berijmers, Ah. van de Berg, zei bij de aanbieding van de berijming ook met zoveel woorden dat de pauze-indeling nog volop gebruikt werd. Hij noemde het namelijk als één van de 'misbruiken' die in de kerken waren ingeslopen en tot in zijn dagen gevolgd werden: "*...Ook was het te wenschen, dat er eenige verschikking in de byzondere zangdeelen, die wy*

pauzen noemen, in sommige Psalmen mogt worden in gebruik gebracht, onder anderen ook, opdat men, zonder langwyligheid, of belemmering van de overige deelen van den dienst, telkens een geheel zanddeel mogt kunnen afzingen: 't welk nu leeraars beide en Gemeente klagen, dat, ten opzichte van sommigen van die h. dichtstukken, niet geschieden kan."⁸⁾

Behalve zijn klacht over de slechte indeling van de pauzen, verklaarde Van den Berg zich tegenstander van het zingen van psalmen in volgorde zonder dat er een relatie was met de preek. Ook dat was in zijn dagen dus nog een bestaande praktijk. Een stap in de goede richting dachten de berijmers gezet te hebben door een lijst te maken "van eene aanwyzing van eenige Psalmen, die by byzondere gelegenheden, en by het verhandelen van de Christelyke leere kunnen gebruikt worden."⁹⁾

De kritiek van Van den Berg op de pauze-indeling laat zien dat men vond dat volgens deze indeling een te groot aantal verzen achter elkaar gezongen moest worden. In het lage tempo waarin men sinds de 17de eeuw zong, zal dit zeker een belemmering gevormd hebben. Er waren inderdaad diverse psalmen waarin het meer dan vijf verzen duurde tot een volgende pauze.

Besluit

De pauze-indeling die we tegenkomen in veel psalmboekjes met de Statenberijming 1773 en in de uitgaven met de berijming van Datheen, voert dus rechtstreeks terug op het oorspronkelijke Franse psalter. De indeling was onlosmakelijk verbonden met de psalmroosters zoals die vanaf circa 1546 in Genève functioneerden. In de Nederlanden zijn de 'pauzen' wel gebruikt, maar dan niet in combinaties met een psalmrooster. In veel kerken werden de

psalmen 1 tot en met 150 in volgorde gezongen en binnen die context heeft de pauze-indeling in elk geval gefunctioneerd.

Op soortgelijke wijze heeft de Geneefse pauze-indeling niet alleen in de Lage Landen, maar ook in Duitsland gefungeerd. Tussen 1563 en 1565 maakte Ambrosius Lobwasser een Duitse vertaling van het Geneefse Psalter die hij in 1573 voor het eerst uitgaf. In veel uitgaven van Lobwassers berijming treffen we de pauze-indeling uit het Franse psalter aan. De bijbehorende roosters zijn echter niet overgenomen. In Duitsland ontstaat de uitdrukking 'eine Pausam singen',¹⁰⁾ waarmee bedoeld werd dat men een psalm vanaf het begin of vanaf een pauze zong tot aan een volgende pauze.

De geschiedenis van de Duitse en Nederlandse psalmberijming kent overigens aardige parallellen. Want werd in Nederland in 1773 de oude 16de-eeuwse berijming vervangen, in Duitsland gebeurde dat in 1798 toen Matthias Jorissen een nieuwe berijming uitgaf. En evenals in de Nederlandse Statenberijming werd in de nieuwe Duitse berijming ook weer de oude pauze-indeling overgenomen, zij het dat het nu in de uitgaven ook dikwijls aangegeven werd door een kruisje voor het strofenummer te plaatsen.

Dr. J. Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Zuidhorn

Noten:

- 1 S.J. Lenselink, *De Nederlandse psalmberijmingen van de Souterliedekens tot Datheen*. Dordrecht 1983 (2de druk), 526.
- 2 Jan Smelik, *Gods lof op de lippen*. Zoetermeer 2005, 93-113.
- 3 ... Considerans que le iour du Mercredi est ordonné pour les prieres solennelles, nous avons choisi entre les Pseaumes, ceus qui contiennent prieres & requestes à Dieu plus expresses, pour chanter en cie iour...
- 4 ...reservans ceus qui contiennent actions de graces & louanges du Seigneur nostre Dieu & de ses oeuvres, au iour de Dimanche...
- 5 Geciteerd in: Ph. Wackernagel, *Lieder der niederländischen Reformierten im 16. Jahrhundert*. Frankfurt am Main 1867, 25. (Facsimile: Nieuwkoop 1965).
- 6 Geciteerd in: H. Hasper, *Een reformatisch kerkboek*. Leeuwarden 1941, 45.
- 7 A.Th. van Deursen, *Bavianen en slijkgeuzen*, Franeker z.j. [1991 - 2de druk], 179.
- 8 J. van Iperen, *Kerkelyke Historie van het Psalm-gezag der Christenen*. Tweede deel. 1778, 406.
- 9 Iperen, *Historie II*, 406.
- 10 Zie hierover: W. Blankenburg, 'Eine Pausam singen', in: *Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie*. 8 (1963), 170-171.

Afb. 3: Gedeelte van het Geneefse psalmrooster zoals die afgedrukt stond in La Forme des Prières 1562 (Facs. van P. Pidoux 1986).

Bidden tegen de lust

meegelen

“Seksverslaving is de enige vorm van verslaving die geen kwaad kan”, hoorde ik eens iemand (in alle ernst) beweren. Ja vriend, dacht ik, we hebben de neiging om onze zwakheden goed te praten. Is seksverslaving inderdaad onschuldig, anders dan bv. drank- of drugsverslaving? Als je leest wat erover geschreven wordt, en de getuigenissen van (ex)verslaafden hoort, leer je wel anders.

T. Groenveld ■

Verslaving

In *Opbouw* verschenen drie artikelen over internet en seksverslaving.

Daarin wordt gewezen op de lichamelijke, psychische en relationele kant.

Voor en tijdens de zelfbevrediging maakt het lichaam namelijk adrenaline en dopamine aan. Dit zijn stoffen in de hersenen die zorgen voor een prettig gevoel en kunnen verslavend werken. Deze lichamelijke component verklaart deels de strijd die seksverslaafden ervaren tussen het niet willen en toch doen.

Het zien van porno en de zelfbevrediging daarbij geeft tijdelijke ontsnapping:

In de praktijk betreft het vaak personen met een laag zelfbeeld die moeite hebben om goed met hun spanningen om te gaan. (...) Pas later ontstaan schuldgevoelens over het gedrag en het – vaak tijdelijke – besef dat het gedrag geen oplossing biedt voor gevoelens van onvrede, of het lage zelfbeeld wat bestreden wordt.

Verslaving brengt in een sociaal isolement.

Relationele problemen ontstaan alleen al door het simpele feit dat deze verslaving vele uren per week kan gaan kosten (...) Daarbij komen dan nog alle andere negatieve effecten van de seksverslaving, waardoor de relatie tussen man en vrouw onder druk komt te staan.

Cultuur

Onze cultuur is gericht op snelle bevrediging van onze behoeften, zelfs in de kerk.

Het moet zo geregeld worden zoals jij dat graag wilt en graag direct. Gevoelens van onlust moeten snel kunnen worden weggewerkt. Voor velen die lijden aan een verslaving zijn onlustgevoelens moeilijk te

verdragen. Bevrediging aan de hand van beeldmateriaal voorziet daarin heel snel en efficiënt.

Bidden tegen de lust

Onder de titel *Bidden tegen de lust* bood *Volkskrant Magazine* een reportage over een afkicktherapie voor seksverslaafde christenen. Daarin komen enkele (ex)verslaafden aan het woord en daarnaast Ferdinand Bijzet, maatschappelijk werker bij De Driehoek. Hij zegt:

‘Seksverslaving is vaak een symptoom van een dieperliggend probleem van emotionele aard. Wij leren de mannen die pijn op een andere manier onder ogen te zien, en er op een andere manier mee om te gaan.’

God speelt daarbij een grote rol. ‘Sterker,’ zegt Bijzet, een beslissende rol.’ (...) ‘De leidende gedachte achter die cursus is: Jezus is het levende water. Als je daarvan drinkt, heb je nooit meer behoefte aan een ander, niet-dorstlessend water.’

Daarom moeten cursisten drie beslissingen nemen. De eerste is: openheid geven, je isolement doorbreken.

Door er met iemand die je vertrouwt over te praten, zet je al de eerste stap op weg naar genezing. De tweede beslissing is: radicaal zijn. Getrouwde mannen mogen met hun vrouw vrijen, maar al het andere gedrag dat met hun verslaving samenhangt, zoals masturberen en het koesteren van overspelige gedachten is uit den boze. (...) Jezus weet dat we zwak zijn. Jezus weet dat wilskracht ons niet kan verlossen. Jezelf voornemen sterk te zijn, heeft weinig zin. Je bent het niet.

De derde beslissing is dan ook: je omkleden met Christus:

Het is niet voldoende om de oude mens af te leggen. Je moet een nieuw mens worden, die leeft in Zijn geest.

Slaaf of vrije

Aan het eind van de reportage in *Volkskrant Magazine* komen enkele andere hulpinstanties aan het woord, die commentaar geven.

Klinkklare onzin, noemt zelfhulporganisatie Buro Seksverslaving de claim uit christelijke hoek dat herstel van seksverslaving mogelijk is door veel bidden en door wilskracht gevoed door geloof. 'De suggestie controle te kunnen krijgen over een verslaving, en al helemaal via moralistische en schaambezette boodschappen, is een trieste illusie die alleen maar slachtoffers maakt', zo formuleert het bureau op zijn site.

Aanzienlijk milder is Edy Eland, verslavingsdeskundige van de privé-kliniek Cascade International: 'Het lijkt mij een wat eenzijdige benadering, maar als onderdeel van een afkickbehandeling kan het geloof zeker van waarde zijn. Ik zeg vaak tegen mijn cliënten dat ze een anker moeten zoeken buiten zichzelf, een anker waaraan ze kracht kunnen ontleenen. Dat kan een overleden vader of moeder zijn, een gedicht, de zon of de maan, God. Als het maar iets is wat hun spirituele ontwikkeling versterkt.'

Want daar zijn alle verslavingsdeskundigen het over eens: spirituele ontwikkeling versterkt de emotionele ontwikkeling. Eland: 'Bijna altijd zijn seksverslaafden mensen met een bijzonder negatief

zelfbeeld. Ze zijn bang voor intimiteit, en vaak depressief. Onze behandeling is erop gericht dat ze hun eigenwaarde terugkrijgen.'

Moeten hun cliënten ook radicaal breken met seks? 'Nee, want dan krijgen ze afkickverschijnselen. Dopamine en adrenaline, de stoffen die je aanmaakt tijdens een orgasme, zijn zeer verslavend.' Ferdinand Bijzet weet het. Ook hij krijgt de vraag of het wel kan: helemaal niet toegeven aan seksuele verlangens. 'Soms vertellen mannen dat ze lichamelijk pijn voelen als ze stoppen met zelfbevrediging. Dat kan ik me voorstellen. Je lichaam is eraan gewend geraakt meer zaad aan te maken. En toch wil ik vasthouden aan het geloof dat de Schepper het zo gemaakt heeft dat het zich natuurlijk oplost, via een natte droom.'

Ook de kritiek zoals verwoord door Buro Seksverslaving hoort hij vaker. Laatst nog sprak een vrouw hem tijdens een bijeenkomst aan. Ze zei dat ze het idee had dat in de christelijke hulpverlening de ene verslaving werd vervangen door de andere, namelijk verslaving aan God. Bijzet: 'Eigenlijk kun je het niet mooier zeggen. Het is precies wat Paulus schrijft in Romeinen 6: We zijn geen slaaf meer van de zonde, maar in dienst van God gekomen.'

Ds. T. Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont in Usquert

PERSBERICHT

Wat is het takenpakket van de predikant?

(mededelingen van het College van Bestuur van de TU Kampen, d.d. 24 mei 2006)

personalia

Op 16 maart is prof. H.M. Ohmann overleden. Het College van Bestuur herdenkt met dankbaarheid zijn werk en zijn betekenis voor de TU en voor de kerken.

takenpakket predikanten

Tijdens de regiobijeenkomsten die in 2004 en 2005 gehouden zijn, is ondermeer het takenpakket van predikanten ter sprake geweest. Welke taken heeft hij? Is specialisatie wenselijk? Het antwoord op deze vragen is van invloed op het onderwijs dat gegeven wordt.

Na de regiobijeenkomsten is verder gewerkt aan de herziening van het predikantsprofiel. Het eigene aan een predikant is dat hij als 'man Gods' de heilzame boodschap van

God moet verwoorden en concretiseren. Dat is de kern, en het betreft het grootste deel van de dagtaak van de predikant. Maar daarnaast is het van belang ook rekening te houden met de specifieke mogelijkheden en behoefte van de predikant en de gemeente waaraan hij verbonden is.

Het predikantsprofiel zal eerst worden besproken met de predikanten. Na eventuele bijstellingen wordt het besproken in een tweede serie regiobijeenkomsten.

congres 'Levend water'

Het congres 'Levend water' was georganiseerd onder verantwoordelijkheid van de Theologische Universiteit. Het was de eerste keer dat de TU een dergelijk congres organiseerde. Het congres is positief verlopen. Er

waren vooral predikanten en studenten uit de Gereformeerde Kerken aanwezig. Er is stevig en op niveau doorgesproken over het thema. Inmiddels is een verslag van het congres beschikbaar. In de evaluatie achteraf hebben we afspraken gemaakt over de wijze waarop de Dagelijkse Leiding in het vervolg bij de organisatie betrokken zal worden.

toelatingseisen

De TU wil graag een groot aantal studenten kunnen inschrijven, maar merkt in de praktijk dat een gedegen vooropleiding noodzakelijk is voor het welslagen van de studie. Daarom ziet de TU zich genooddaakt, vast te houden aan de eis dat een student een VWO diploma heeft behaald of een HBO-diploma van minstens 3 jaar succesvol heeft afgerond. Voor hen die geen Grieks en Latijn in hun vakkenpakket hebben, wordt in nauwe samenwerking met de TU in Apeldoorn een vooropleiding 'in eigen huis' aangeboden.

deeltijd studie

De TU wil graag de mogelijkheid bieden voor deeltijd studie. Omdat we maar een kleine instelling zijn en we een ongewenste tweedeling van de studenten willen voorkomen, wordt bekeken of de colleges kunnen worden geconcentreerd in een paar dagen van de week. Verder wordt onderzocht of de TU over kan gaan tot een modulesysteem, zodat studenten eenvoudiger een eigen traject kunnen volgen.

PEP

Er is een convenant gesloten waarin de deputaten dienst en recht, de predikantenvereniging en de TU afspraken hebben gemaakt over de opzet van Permanente Educatie voor Predikanten (PEP).

10 juni 2006: universiteitsberaad

Het thema van het eerste universiteitsberaad zal zijn: het wetenschappelijk karakter van het onderwijs aan de TU in relatie tot de eisen van de overheid. In dat kader zullen de onderwijsvisitatie en het onderwijsplan ter sprake komen. In het universiteitsberaad informeren de TU en vertegenwoordigers van een aantal door de synode aangewezen deputaatschappen elkaar over zaken die voor de TU van belang zijn.

bekostiging

De eerste stappen zijn gezet m.b.t. de aanvraag van bekostiging van de TU door de rijksoverheid.

toezicht geïntensiveerd

In een vergadering van het College van Bestuur samen met het College van Toezicht wordt het eerste jaarverslag van het College van Toezicht besproken. Voor de curatoren die zitting hebben in het College van Toezicht, werkt de toespitsing op het toezicht positief. Ze willen niet slechts achter de feiten aanlopen, maar in een vroeg stadium meedenken en meespreken over de tendensen in het theologisch onderwijs.

publiciteit m.b.t. toezicht

Een lastig punt is en blijft de publiciteit m.b.t. bezwaarschriften. Tot nu toe is heel terughoudend gepubliceerd over bezwaarschriften. De kerken moesten er maar op vertrouwen dat de curatoren hun werk goed deden. Aan de generale synode werd vertrouwelijk opening van zaken gegeven. Maar daar bleef het bij.

De curatoren van de TU vinden dit onwenselijk. Als er bezwaren worden ingebracht tegen punten van de leer van een docent, moet het mogelijk zijn hierover wat breder te publiceren. Navraag door kerkelijke vergaderingen is in de huidige situatie al mogelijk. Daarom zal bij de ontvangst van bezwaarschriften worden meegedeeld aan de indiener(s) dat over de inhoud en afhandeling van bezwaarschriften publieke mededelingen kunnen worden gedaan.

financieel jaarverslag

Het financieel jaarverslag over het jaar 2005 wordt goedgekeurd. Het wordt binnenkort aan de kerken toegezonden.

promoties

Op 31 mei hoopt drs. M.H. Oosterhuis te promoveren op een proefschrift dat de titel draagt "Een rein hart".

Op 28 juni hoopt drs. J.H.F. Schaeffer te promoveren op een proefschrift over "schepping en ethiek". Het onderwerp wordt uitgewerkt in de richting van het huwelijk. (beide hebben inmiddels plaatsgevonden.

schooldag

De jaarlijkse schooldag zal DV plaatsvinden op 27 september 2006. Het thema zal zijn: wat doet men eigenlijk aan de TU?

In opdracht van het College van Bestuur van de TU,

W.F. Wisselink, secretaris.

PERSBERICHTEN

Zendtijd voor de kerken

Op **D.V. zondag 23 juli a.s. om 17.02 uur** wordt via radio 747 een kerkdienst uitgezonden van de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt in Eindhoven-Best. Voorganger ds. Pier Poortinga preekt over het thema 'Het feest begint nu al, dat belooft wat!'

Verschenen: His Word before yours

Eind juni 2006 is de Engelse vertaling verschenen van Het Woord vooraf.

Deze uitgave verschijnt bij de uitgeverij Pro Ecclesia in Australië onder de titel His Word before yours.

Het Woord vooraf is een uitgave waarin de geloofskennis op een levendige manier wordt overgebracht. In feite is het een 'kleine dogmatiek'. Het boek is geschikt voor verschillende doeleinden: belijdeniscatechisatie,

cursussen voor volwassenen, vervolg op de Alpha-cursus, naslagwerk bij persoonlijke bijbelstudie en bijbelstudie in groepsverband.

De auteur is ds. Egbert Brink, gereformeerd predikant in Waddinxveen.

In Nederland is onlangs de zesde druk verschenen van Het Woord vooraf.

Marjan Bultman studentenpastor in Zwolle

Marjan Bultman (41) wordt per augustus 2006 studentenpastor in Zwolle. Dat heeft het bestuur van de Stichting Gereformeerd Studentenpastoraat Zwolle (GSZ) bekendgemaakt. Het Studentenpastoraat is gevestigd in het gebouw van de Gereformeerde Hogeschool en staat open voor Zwolse studenten. Marjan Bultman volgt Herman Schaeffer op. Schaeffer is vanaf april jl. als Nederlands Gereformeerd predikant te Heerenveen werkzaam. Marjan Bultman gaat binnen het studentenpastoraat samenwerken met studentenpastor ds. Philip Troost.

Marjan was eerder werkzaam bij het Gereformeerd Pedagogisch Centrum. Momenteel is ze parttime pastoraal werker bij de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) te Haren en parttime gedragsdeskundige bij Stichting Regionaal Expertise Centrum Noord Nederland. De functie van studentenpastor zal ze combineren met het werk in Haren.

Marjan: "Individueel pastoraat aan jongeren en aansturen van jeugdgroepen zijn in mijn huidige baan werkzaamheden die mijn hart hebben. Als studentenpastor mag ik een positieve rol spelen bij de identiteitsontwikkeling van studenten. Ik vind het een uitdaging om studenten te kunnen begeleiden in het zoeken naar hun plaats in het werkveld, als trouwe en geïnspireerde volgelingen van onze Heer Jezus Christus. "

Spelen met woorden

Bundel gedichten ter bemoediging en troost, over betrokkenheid en verwondering in het leven, van MariAnne Hummel. Uitgave Cedrus. ISBN 90 5294 321 4 € 11,40

Verkrijgbaar bij de boekhandel en de uitgever

Cedrus Uitgeverij, Postbus 7, 9780 AA Bedum
Tel. (050) 301 21 44, info@profiel.nl, www.profiel.nl

Kunt u even bijlichten?

Over chatten, humor en God. Plm. 90 columns. Gerry Buitenwerf plaatst moderne begrippen op een leuke manier in een Bijbels perspectief. Uitgeverij Cedrus. ISBN 90 5294 323 0 € 9,50

Verkrijgbaar bij de boekhandel en de uitgever

Cedrus Uitgeverij, Postbus 7, 9780 AA Bedum
Tel. (050) 301 21 44, info@profiel.nl, www.profiel.nl